

Aan: De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Van: Siebe Weide, Algemeen directeur Museumvereniging
Datum: 09 maart 2015
Betreft: Erfgoedwet

Binnenkort zal de Erfgoedwet in uw Kamer ter bespreking worden geagendeerd. Hieronder delen wij met u onze reactie op de voor musea relevante onderdelen van de Erfgoedwet.

Positief oordeel

Museumvereniging is positief over de Erfgoedwet. De wet beantwoordt aan de mede door ons eerder geuite behoefte aan een wettelijk kader voor zaken die van belang zijn voor het goed functioneren van musea: bescherming van collecties en erkenning van het structurele karakter van behoud en beheer.

Dat de wet musea zelf niet benoemt, noch een erkenning geeft voor hun bijzondere positie in de maatschappij, is een gebrek dat ons positieve oordeel matigt. Wij pleiten daarom voor het opnemen van de museumdefinitie van het International Council of Museums (ICOM), die in ons land en internationaal gebruikt wordt om musea te erkennen. Het is de basis onder het Museumregister Nederland en de voorwaarde voor lidmaatschap van de Museumvereniging.

Afstotingsprocedure en zorgvuldigheidsplicht overheden

De wet beschermt de collecties van nationaal belang publiekrechtelijk middels een afstotingsprocedure en een zorgvuldigheidsplicht voor overheden. Belangrijk is dat overheden zorgvuldig omgaan met de hen toevertrouwde cultuurgoederen, waarbij voorkomen dient te worden dat belangwekkend cultuurgoed uit de publieke sfeer verdwijnt. Musea nemen nu reeds hun verantwoordelijkheid bij het beheren van collecties. Daar hoort ook een duidelijke en zorgvuldige procedure bij om belangrijke collecties en collectiestukken voor Nederland niet te verliezen: de Leidraad Afstoting Museale Objecten (LAMO). Deze handreiking geeft musea de mogelijkheid af te stoten conform de Ethische Code voor Musea. Leden van de Museumvereniging en musea die opgenomen zijn in het Museumregister Nederland, dienen zich aan de Ethische Code te houden en daardoor de LAMO toe te passen.

Voordat het Rijk, een provincie of gemeente mag overgaan tot het vervreemden van een cultuurgoed, dient deze overheid een deskundigenadvies in te winnen, wanneer er een redelijk vermoeden bestaat dat het cultuurgoed onvervangbaar en onmisbaar is voor het Nederlands cultuurbezit. Door de verwijzing naar de zelfregulering door musea middels de LAMO, kunnen musea en overheden gelijk optrekken. De Museumvereniging is hier een groot voorstander van. We zijn van mening dat de bescherming van museale collecties vanuit de overheid als eigenaar goed geregeld moet worden, mede om te voorkomen dat belangwekkend cultuurgoed uit de publieke sfeer verdwijnt.

Nieuw in de Erfgoedwet is nu de bepaling dat de minister van OCW wordt geïnformeerd als een provincie of gemeente besluit een cultuurgoed of verzameling te vervreemden waarvan is vastgesteld door een externe commissie dat deze als onmisbaar en onvervangbaar moet worden beschouwd. Museumvereniging ziet een extra zekerheid tot bescherming van cultuurgoed in deze nieuwe bepaling, aangezien het de minister in staat stelt tijdig over te kunnen gaan tot vernietiging van het besluit of aanwijzing als beschermd cultuurgoed of beschermde verzameling.

Advies van deskundigen

Tijdens de ledenvergadering van november 2013 hebben de leden van de Museumvereniging met elkaar afgesproken dat zij bij het afstoten van een cultuurgoed of (deel)collectie het nationaal belang zwaar mee laten wegen. Hiervoor wordt onder meer een beschermwaardigheidstoets ingesteld en ook een commissie die de beschermwaardigheid toetst. Het zou logisch zijn als musea en overheden bij het instellen van een commissie van deskundigen samenwerken bij de procedure rondom afstoten. Het is goed om te lezen in de memorie van toelichting dat de minister bij afstoting advies zal vragen aan deze beschermwaardigheidscommissie.

In het wetsvoorstel wordt nu nog alleen de voorwaarde gesteld dat de commissie van deskundigen onafhankelijk is. Wij geven in overweging de samenstelling af te stemmen op de beschermwaardigheidscommissie zoals die nu door ons wordt ingericht, opdat overheden en musea zo goed mogelijk samen op kunnen trekken.

De Museumvereniging heeft het idee voor een beschermwaardigheidstoets omarmd op advies van de commissie Leijnse (2012). Door de commissie wordt evenwel geadviseerd 'peers' te betrekken bij de beschermwaardigheidscommissie. De gedachte is dat door het tijdig betrekken van relevante collega's bij het proces risico's eerder gesignaleerd worden en oplossingen eerder aangedragen. Deskundigheid uit het veld kan zo tot aanbeveling strekken. De eisen die aan de commissie worden gesteld zijn in het advies Herziening LAMO (2013) verder uitgewerkt en als volgt omschreven: een vaste, onafhankelijke voorzitter; een vast lid met bestuurlijke ervaring en kennis van de sector en wisselende experts (drie per commissie), afhankelijk van de aard van de af te stoten objecten. Het betrokken museum heeft het recht één van de experts voor te dragen.

Afstoten of vervreemden

In hoofdstuk 4 van het wetsvoorstel wordt de term 'vervreemding' gebruikt. Wij pleiten ervoor om bij vaktermen te blijven. De term 'vervreemden' is in zoverre minder gelukkig gekozen, dat de Ethische code niet over vervreemden spreekt maar over 'afstoten'. Verschillende terminologie kan altijd tot misverstanden leiden en zou in beginsel daarom moeten worden voorkomen. Afstoten is in artikel 2.15 Ethische code gedefinieerd als: een object permanent uit de collectie verwijderen via schenking, overdracht, ruil, verkoop, repatriëring of vernietiging. Vernietigen is een vorm van afstoten en geen vorm van vervreemden.

Behoud voor de regio

Het valt de Museumvereniging op dat het wetsvoorstel niet de gevolgen van regionaal of lokaal belang van museale (deel)collecties regelt. Regionale overheden zouden bij afstoting tevens moeten bezien of er sprake is van onvervangbaarheid en onmisbaarheid voor de eigen gemeente of provincie. Bij vermoeden van 'beschermwaardigheid' kijkt een gemeente of provincie in dit geval niet alleen naar landelijk belang van de (deel)collectie, maar ook naar het belang voor de eigen regio. Dit als onderdeel van dezelfde zorgvuldigheidsprocedure. Het kan de moeite waard zijn het te behouden als het voor de regio onmisbaar is. Dit hoeft wat betreft Museumvereniging niet in de Erfgoedwet opgenomen worden, dit zouden overheden zelf kunnen organiseren. Het ligt voor de hand dat de minister haar bestuurlijke partners hiertoe uitnodigt. Wegens de verwachte bezuinigingen op cultuur bij gemeenten en provincies, zou nu het moment zijn om hier aandacht voor te vragen.

Besteding van opbrengsten van afstoting

De Museumvereniging dringt er op aan dat in het wetsvoorstel bepalingen worden opgenomen omtrent de bestemming van eventuele opbrengsten bij afstoting. Volgens de Ethische Code voor Musea en de daarvan afgeleide LAMO dienen opbrengsten uit verkoop uitsluitend besteed te worden aan het duurzame behoud en de ontwikkeling van de collectie. Het belang hiervan is evident: het voorkomt financieel gemotiveerde afstoting. Deze bepaling hoort volgens ons bij de zorgvuldigheid die de wet veronderstelt dat overheden betrachten bij het beheer van cultuurgoederen.

Structurele bekostiging rijksmusea

De Erfgoedwet regelt een structurele bekostiging van huisvesting van rijksmusea en van het beheer en behoud van de rijkscollectie of een collectie waarvoor de staat de verantwoordelijkheid heeft genomen. De Erfgoedwet bevat een regeling die in de plaats zal komen van de huidige beheerovereenkomsten tussen Rijk en musea. De Museumvereniging is een voorstander van structurele bekostiging voor huisvesting en beheer en behoud van collecties. Met structurele bekostiging zullen de rijksmusea zelfstandiger als cultureel ondernemer kunnen functioneren en de enorme culturele en maatschappelijke waarde van de rijkscollectie optimaal kunnen beheren en tentoonstellen. Een langdurige overeenkomst geeft musea de zekerheid om de nationale collecties voor toekomstige generaties te kunnen bewaren.

Het onderscheid tussen kosten voor beheertaken en publiekstaken is nog uit te werken. De wet benoemt dit onderscheid niet, maar verwijst naar lagere wetgeving. Ook in een wettelijke basis voor het toezicht op uitvoering van elk van deze taken en een afwegingskader voor hun onderlinge samenhang is nog niet voorzien. Wij adviseren dit wel bij wet vast te leggen en nadere uitwerking

binnen lagere wetgeving te doen. Wij blijven graag in overleg over de precieze uitwerking van het onderscheid tussen de kosten voor publiekstaken en beheertaken. Wel willen we nog kort wijzen op de mogelijke extra administratieve lasten voor musea voortkomend uit het onderscheid tussen langjarige bekostiging en vierjarige subsidie.

Bruikleenverkeer

Bij het onderdeel over bruiklenen is de indemniteitsregeling niet opgenomen. Dit is de garantieregeling voor kunstvoorwerpen die door Nederlandse musea worden geleend van buitenlandse musea en particulieren. De indemniteitsregeling zou verankerd moeten worden in de Erfgoedwet. Bijdragen aan de zichtbaarheid van collecties valt wat de Museumvereniging betreft ook onder de zorgvuldigheid van overheden bij het beheer van museale collecties. Overheden kunnen bruikleenverkeer beter mogelijk maken. Zo eisen overheden bij bruikleenverzoeken van musea vaak verschillende garanties en voorwaarden ten aanzien van verzekering. Te denken valt aan verruiming van de kaderregeling en binnenlandse indemniteit. Zo kan bruikleenverkeer tussen musea bevorderd worden. Wij geven de minister in overweging om dit aspect van zorgvuldigheid in de wet op te nemen en dit ander uit te werken in afstemming met andere overheden en het veld.

Begripsbepalingen

De Museumvereniging mist een aantal cruciale begripsbepalingen. 'Museum' wordt niet genoemd. Hiervoor adviseren wij de ICOM-definitie toe te passen. Verder lijkt het ons goed dat de begrippen 'beheer' en 'ensemble' opgenomen worden. Deze begrippen spelen een centrale rol in het wetsvoorstel en worden niet omschreven.

Het is ons niet duidelijk of digitale bestanden ook onder de werkingssfeer van de nieuwe Erfgoedwet vallen (welke nu uit gaat van roerende of onroerende zaken), zowel digital born materiaal als ook restauraties op digitale dragers.

Wij pleiten er tot slot voor om in de Erfgoedwet ook voor natuurhistorische objecten, verzamelingen en vondsten de verantwoordelijkheid voor het bezit, het behoud en de toegankelijkheid voor het Nederlandse publiek te regelen.

Reacties van andere partijen

Wij zijn het in grote lijnen eens met de reacties van de Raad voor Cultuur, de VNG en de Vereniging Rembrandt op het wetsvoorstel en wij delen de wens om een Erfgoedwet waarin de bescherming van collecties van nationaal belang adequaat is geregeld.

Hieronder gaan wij puntsgewijs in op een aantal punten uit de verschillende reacties.

De Raad voor Cultuur adviseert bij het berekenen van de kosten voor beheerstaken en publiekstaken van musea de term 'beheer' nauw te definiëren. De Museumvereniging wil geen nauwe of ruime berekening, maar een op de werkelijkheid gebaseerde berekening van de kosten voor publieks- en beheerstaken. We zijn verder stellig van mening dat bruikleen geven bij uitstek onder de collectietaken van een museum behoort. Een instelling zonder collectie zal deze kosten namelijk bij definitie niet maken.

De VNG en veel gemeenten gaan in hun afstotingsbeleid vrijwel gelijk op met de Ethische Code voor Musea en met de LAMO. De Museumvereniging acht de VNG-richtlijn voor gemeenten echter te ruim in de opvatting over waar de eventuele opbrengsten van afstoten aan besteed mogen worden. Opbrengsten uit verkoop mogen volgens de LAMO uitsluitend besteed worden voor het duurzame behoud en de ontwikkeling van de collectie.

Wij zijn het met de Vereniging Rembrandt eens dat alleen zelfregulering van musea niet genoeg is voor een volledige bescherming van de collectie van nationaal belang. Hierom is de Museumvereniging ook voorstander van de beschermwaardigheidstoets voor overheden, zoals nu voorgesteld in de Erfgoedwet. Tevens denken wij dat de door ons op te zetten beschermwaardigheidscommissie de collecties van landelijke belang een adequate bescherming biedt.

De Museumvereniging ziet in de combinatie Erfgoedwet en LAMO een goed pact om zorgvuldig met afstoten en aankopen van collecties om te gaan. Alles in de handen van de wetgever is volgens ons niet wenselijk. Uitdrukkelijk moet ook verantwoordelijkheid bij de sector zelf gelegd blijven worden.

De Vereniging Rembrandt maakt terecht een punt dat de wet geen bescherming biedt voor collecties van het regionaal en lokaal belang. Hoewel wij menen dat de wet niet de weg is om die afweging provincies en gemeenten op te leggen, delen we het belang van een dergelijke afweging en zien wij graag dat provincies en gemeenten die een plek geven in hun regelgeving. Ook hier ligt een taak voor de VNG.